

Stručni rad

ŠKOLSKA KNJIŽNICA KAO POKRETAČ EKOLOŠKE SVIJESTI KORISNIKA

Jasenska Marmilić

OŠ Antuna Mihanovića Petrovsko i OŠ Side Košutić Radoboj

Sažetak

Školske knjižnice u segmentu neposrednog odgojno-obrazovnog rada mogu značajno doprinijeti poticanju ekološke svijesti među učenicima. Knjižničari kroz svoje aktivnosti i programe organiziraju različite projekte, radionice i izložbe s temom ekologije, održivog razvoja i zaštite okoliša. Tematske izložbe, eko kutci s knjigama i materijalima o ekologiji te obilježavanje važnih datuma poput Dana planeta Zemlje samo su neki od načina kako se može utjecati na povećanje ekološke svijesti učenika. Škole koje su uključene u projekt Međunarodne eko škole mogu organizirati Eko dan u kojemu se učenici aktivno uključuju u očuvanje okoliša kroz različite aktivnosti. Ovaj rad prikazuje suradnju knjižničara s nastavnicima, osobito iz STEM područja, na pripremi i realizaciji Eko dana. Ovakvim i sličnim aktivnostima školska knjižnica potiče učenike da postanu ekološki osviješteni građani koji su spremni djelovati u skladu s načelima održivog razvoja.

Ključne riječi: ekološka pismenost, održivost, klimatske promjene, eko dan

1. Uvod

Posljednjih godina velika važnost u odgojno-obrazovnom sustavu pridaje se razvijanju različitih vrsta pismenosti: od temeljnih pismenosti kao što su čitanje i pisanje do financijske, građanske, digitalne i emocionalne pismenosti. Jedna od vrlo važnih je i ekološka pismenost – razvijanje ekološke svijesti o klimatskim promjenama, problemu zagađenja, održivosti okoliša. Cilj ekološkog odgoja je potaknuti učenike na razvoj ispravnih i pozitivnih stavova prema okolišu te ih osnažiti na djelovanje koje će im osigurati zdravlje i održiviju budućnost.

Školske knjižnice predvodnici su u razvijanju svih vrsta pismenosti 21. stoljeća. Shodno tome, u razvijanju ekološke pismenosti kod učenika školske knjižnice mogu koristiti razne kreativne načine za podučavanje o održivosti. Knjižnica je idealno mjesto za dinamične radionice, projekte i interaktivne aktivnosti koje potiču učenike na istraživanje ekoloških tema i konkretno djelovanje. Kroz suradnju s učiteljima, knjižničari mogu organizirati projekte vezane uz klimatske promjene, recikliranje, energetske uštede i očuvanje prirodnih resursa, čime se učenicima omogućava praktično stjecanje ekoloških znanja i vještina. Također, uključivanjem digitalnih alata, knjižnica može olakšati pristup relevantnim izvorima informacija, omogućiti istraživačke projekte te promovirati ekološku osviještenost putem događanja kao što su čitateljski klubovi s temama održivosti ili kreativne izložbe recikliranih učeničkih radova.

2. Eko aktivnosti školske knjižnice

Školska knjižnica u svom radu može na niz načina promovirati ekološku održivost. Iako u hrvatskim školskim knjižnicama još uvijek prevladavaju knjige u tiskanom obliku, pozitivno je što su učenicima putem portala e-lektire dostupni brojni naslovi u digitalnom obliku. Ideja o potpunom prelasku na e-knjige s ciljem očuvanja šuma i smanjenja otpada papira još uvijek je neodrživa. Unatoč tome, knjižnica može poticati recikliranje i poduzimati različite korake s ciljem ekološke održivosti (doniranje, razmjena ili recikliranje otpisanih knjiga, razvrstavanje otpada, smanjenje printanja, uvođenje štedne rasvjete, prilagođavanje temperature prostora, korištenje ekološki prihvatljivih proizvoda, uređenje zelenog kutka s biljkama i slično).

2.1. Aktivnosti za poticanje ekološke svijesti

U svom svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu, školski knjižničari imaju na raspolaganju niz alata, aktivnosti, obilježavanja eko datuma ili sudjelovanja u projektima kroz koje rade na poticanju ekološke svijesti učenika.

Organiziranjem tematskih izložbi knjiga i materijala o ekologiji, održivom razvoju i zaštiti okoliša, knjižničar potiče učenike da se educiraju o tim važnim temama. Izložbe mogu biti vezane uz važne eko datume poput Dana planeta Zemlje, Europskog dana bez automobila, Dana pješaćenja, Dana zahvalnosti za plodove zemlje, Međunarodnog dana volontera, Svjetskog dana močvara, Svjetskog dan očuvanja energije, Međunarodnog dana rijeka, Svjetskog dana voda, Europskog dana parkova, Dana sadnje drveta i slično. U knjižnici se može urediti i eko kutak s knjigama i brošurama ekološke tematike kao i plakatima koji su nastali na nastavi ili na eko radionicama u knjižnici.

Osim toga, vezano uz navedene datume, knjižnica može organizirati ekološke radionice i aktivnosti, poput izrade predmeta od recikliranih materijala ili učenja o pravilnom odlaganju otpada i štednji energije te akcije čišćenja okoliša. Kroz te aktivnosti učenici se motiviraju na usvajanje održivih navika. Za najmlađe učenike u knjižnici se mogu organizirati čitaonice i pričaonice tijekom kojih se čitaju problemske slikovnice ekološke tematike. Knjižnica također može sudjelovati u lokalnim ekološkim projektima, uključiti se u inicijative poput sadnje stabala ili čišćenja okoliša te surađivati s ekološkim organizacijama.

Redovita edukacija i promocija ekoloških tema kroz predavanja, filmske projekcije ili prezentacije također pomažu održavanju svijesti o važnosti zaštite okoliša. Suradnja s nastavnicima prirodoslovnih predmeta dodatno osnažuje te inicijative, jer se ekološke teme integriraju u nastavni plan koristeći knjižnične resurse.

2.2. Eko dan u školskoj knjižnici

Ukoliko je škola sudionik projekta Međunarodne eko škole, školska se knjižnica može aktivno uključiti u provođenje Eko dana povodom Dana planeta Zemlje. Aktivnost obuhvaća 5 školskih sati, namijenjena je učenicima 8. razreda te uključuje praktičan rad izvan učionice, rad u školskoj knjižnici i prezentaciju rezultata. Integracijom Eko dana u školski kurikulum unaprjeđujemo ekološku

svijest učenika i potičemo ih na aktivno sudjelovanje u očuvanju okoliša kroz praktične aktivnosti.

Učenici dva sata provode izvan učionice – jedna grupa čisti okoliš škole te po povratku analizira i sortira otpad, a druga grupa fotografira dokaze o utjecaju klimatskih promjena na prirodu. Po povratku u učionice učenici analiziraju fotografije, postavljaju izložbu i predlažu rješenja problema na koje su naišli. Na kraju svi prezentiraju rezultate svojih istraživanja.

Integracija različitih metoda učenja tijekom Eko dana potiče učenike da budu angažirani, motivirani i spremni za primjenu stečenog znanja u svakodnevnom životu. Stoga se koriste metode učenja kao što su istraživačko učenje na terenu, problemsko učenje, promatranje, iskustveno učenje, timski rad i suradnja, refleksija i kreativno izražavanje.

Eko dan odnosi se na elemente kurikuluma vezane uz prirodne znanosti (biologiju, kemiju, fiziku), geografiju, građanski odgoj, međupredmetne teme održivog razvoja i zdravlja te vještine 21. stoljeća (kritičko mišljenje, kreativnost, rješavanje problema, digitalna pismenost, ekološka pismenost).

Ishodi učenja koje će učenici usvojiti tijekom Eko dana su: identificirati i objasniti ključna pitanja okoliša kao što su onečišćenje, klimatske promjene i gubitak bio raznolikosti, naučiti osnovne principe održivog razvoja i važnost recikliranja, smanjenja otpada i očuvanja resursa, razumjeti uzroke i posljedice klimatskih promjena te važnost smanjenja ugljičnog otiska.

Aktivnosti Eko dana osmišljava i provodi školski knjižničar zajedno s učiteljima predmeta iz STEM područja.

2.3. Aktivnosti Eko dana u školskoj knjižnici

Prva aktivnost provodi se izvan učionice. Učenici su podijeljeni u 2 skupine. Jedna skupina ima zadatak čistiti okoliš škole, a druga fotografira dokaze klimatskih promjena. Prva aktivnost traje 2 školska sata.

Ishodi učenja prve skupine su sljedeći: prepoznati različite vrste otpada (npr. plastika, papir, staklo, organski otpad) u školskom okruženju, razumjeti zašto je važno pravilno razvrstavati otpad i kako to pridonosi očuvanju okoliša, naučiti pravilno razvrstavati prikupljeni otpad prema vrstama, razvijati vještine suradnje kroz zajednički rad na skupljanju i razvrstavanju otpada, poboljšati svoje

organizacijske vještine koordiniranjem čišćenja i sortiranja otpada, razvijati dublju svijest o važnosti zaštite okoliša i odgovornog ponašanja prema otpadu te prepoznati svoju ulogu i odgovornost u održavanju čistoće i očuvanju okoliša u školi i lokalnoj zajednici.

Učenici su podijeljeni u manje grupe, svaka s odgovarajućim zadacima. Svaka grupa dobiva određeni prostor u okolišu škole koji treba očistiti. Učenici koriste rukavice za sigurno prikupljanje otpada iz svog područja. Svaki član grupe može imati određenu ulogu, npr. jedan učenik skuplja plastični otpad, drugi papir itd. Nakon prikupljanja, učenici razvrstavaju otpad u različite vreće prema vrsti otpada (plastika, papir, staklo, metal, organski otpad). Učenici koriste kartice za razvrstavanje otpada kako bi bili sigurni da pravilno razvrstavaju prikupljeni otpad. Na kraju mjere količinu prikupljenog otpada u svakoj kategoriji (npr. broj vreća ili težinu otpada).

Ishodi učenja druge skupine su sljedeći: identificirati i opisati znakove i dokaze klimatskih promjena u školskom okruženju (npr. erozija tla, promjene u biljnom svijetu, promjene u vremenskim obrascima), razumjeti kako klimatske promjene utječu na lokalni okoliš i ekosustave, razviti sposobnost prepoznavanja i dokumentiranja znakova klimatskih promjena kroz istraživanje i terenski rad, naučiti kako koristiti fotografske tehnike za dokumentiranje promjena u okolišu, analizirati prikupljene fotografske dokaze kako bi identificirali obrasce i povezali ih s klimatskim promjenama, razvijati svijest o utjecaju klimatskih promjena na okoliš i važnosti očuvanja prirodnih resursa, prepoznati svoju ulogu u borbi protiv klimatskih promjena i biti motiviran za poduzimanje akcija za zaštitu okoliša.

Učenici druge skupine identificiraju ključna područja u školskom okruženju gdje su vidljivi potencijalni znakovi klimatskih promjena (npr. područja s erozijom tla, promjenama u vegetaciji, utjecajima na životinjski svijet ili vodne resurse). Zatim istražuju na terenu i koriste fotoaparate ili mobilne telefone kako bi dokumentirali vidljive dokaze klimatskih promjena (npr. biljke koje su promijenile rast, listanje ili cvjetanje, što može biti posljedica promjena temperature ili padalina, znakove erozije tla zbog intenzivnih kiša ili nedostatka vegetacije, presušivanje ili poplava potoka, povećana prisutnost nekih životinja poput insekata).

U prvoj aktivnosti važna je uloga učitelja predmeta STEM područja koji informiraju učenike o važnosti zaštite okoliša, pravilnom razvrstavanju otpada, utjecaju otpada na okoliš te mogućim dokazima klimatskih promjena u okolišu.

Druga aktivnost provodi se u školskoj knjižnici te traje 2 školska sata. Sudjelujući u aktivnosti učenici će naučiti kritički analizirati podatke i dokaze te donositi zaključke, poboljšati svoje vještine prezentiranja i komuniciranja pred grupom, biti osnaženi da prepoznaju svoju ulogu u rješavanju ekoloških problema u svojoj zajednici te razvijati kompetencije rješavanja problema, istraživanja, analize i kreativnog mišljenja.

U drugoj aktivnosti učenici su podijeljeni u dvije skupine kako bi zajedno pogledali fotografije i otpad koji su prikupili. Svaka skupina ima zadatak kritički analizirati svoje fotografije, prepoznati ključne promjene u okruženju koje su dokumentirali i razmotriti moguće uzroke tih promjena. Učenici bilježe svoja zapažanja, navode mjesta gdje su fotografirali znakove klimatskih promjena i kako su promjene povezane s lokalnim i globalnim klimatskim fenomenima. Nakon analize svaka skupina vodi raspravu kako bi zajednički došli do zaključaka o utjecaju klimatskih promjena na njihovu školsku okolinu. Učenici daju ideje o tome kako riješiti identificirane probleme. Prijedlozi mogu uključivati obrazovne kampanje, promjene u politici škole ili lokalne zajednice, volonterske kampanje ili aktivnosti podizanja svijesti.

Svaka skupina razvija konkretan akcijski plan koji uključuje korake koje škola ili zajednica mogu poduzeti kako bi riješili probleme koje su identificirali. Plan treba sadržavati ciljeve, aktivnosti, odgovorne osobe i rokove.

Sve prikupljene materijale (fotografije, bilješke, grafikone) učenici organiziraju tako da ih mogu jasno i logično prikazati. Svaka skupina priprema PowerPoint prezentaciju ili plakat na kojem će predstaviti svoje prijedloge. Svaka skupina ima priliku vježbati svoje izlaganje.

U ovoj aktivnosti ključna je uloga školskog knjižničara koji potiče učenike na kritičko promišljanje o prikupljenim podacima, pomaže im u prepoznavanju ključnih promjena te im osigurava potrebne izvore. Pomaže učenicima da zajednički donesu zaključke o utjecaju klimatskih promjena na školski okoliš, potiče ih na razvijanje kreativnih i praktičnih prijedloga za rješavanje učenih problema te im

daje smjernice kako organizirati svoje materijale tako da budu jasni, logično povezani i vizualno privlačni.

Završna aktivnost je prezentacija i evaluacija. Predviđeno vrijeme trajanja je jedan školski sat. Aktivnost se može provesti u knjižnici, a školski knjižničar preuzima ulogu moderatora prezentacije. Tijekom te aktivnosti učenici će razvijati prezentacijske vještine, povećati samopouzdanje i steći sigurnost u javnom nastupu, poboljšati kritičko mišljenje, razvijati sposobnost suradnje i timskog rada, razvijati svijest o klimatskim promjenama, pokazati razumijevanje utjecaja klimatskih promjena na lokalni okoliš i predložiti konkretne akcije za ublažavanje tih utjecaja.

Učenici prezentiraju rezultate terenskog rada. Podijeljeni su u skupine i koriste informacijsko-komunikacijsku tehnologiju kao što je PowerPoint za izradu vizualnih materijala. Svaka grupa predstavlja svoje rezultate pred razredom, jasno prezentirajući podatke, analizirajući utjecaj klimatskih promjena i predlažući konkretne akcije za poboljšanje. Učenici aktivno slušaju izlaganja svojih kolega, postavljaju pitanja i daju konstruktivne povratne informacije koristeći evaluacijski obrazac.

Uloga knjižničara u završnoj aktivnosti uključuje organizaciju, mentorstvo, moderiranje, evaluaciju i poticanje na refleksiju. Osigurava učenicima potrebnu podršku i izvore, vodi ih kroz proces izlaganja i evaluacije te im daje povratnu informaciju vezanu uz njihovo razumijevanje teme. Također priprema evaluacijske listiće, moderira prezentaciju i evaluacijsku aktivnost, osigurava potrebna tehnička sredstva, potiče aktivno sudjelovanje publike i vodi završnu raspravu.

3. Zaključak

Školske knjižnice igraju ključnu ulogu u razvoju svih oblika pismenosti 21. stoljeća pa tako i ekološke pismenosti. Kroz različite kreativne aktivnosti i projekte školske knjižnice promiču svijest o klimatskim promjenama i održivosti te ostvaruju ishode iz međupredmetne teme Održivi razvoj. Jedna od mogućih aktivnosti je organizacija Eko dana u kojoj školski knjižničar u suradnji s nastavnicima potiče učenike na istraživanje stanja okoliša, praktično djelovanje u očuvanju okoliša te zaključivanje kako stanje okoliša utječe na dobrobit cijele zajednice. Knjižnice također nude materijale i prilike za istraživanje ekoloških tema te i same mogu

djelovati ekološki i održivo. Sve navedeno doprinosi obrazovanju ekološki osviještenih građana koji djeluju u skladu s prirodom i tako doprinose održivom razvoju u budućnosti.

4. Popis literature

- [1.] European Climate Pact. URL: https://climate-pact.europa.eu/about/climate-change_hr (12.10.2024.)
- [2.] Jackson. T. (2021). Klimatske promjene: o čemu je riječ?. Zagreb: Školska knjiga.
- [3.] Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html (11.10.2024.)
- [4.] Održivi razvoj i odgojno-obrazovni sustav Hrvatske: znanstveno-stručni skup, [12.-13. svibanj 2016.]: zbornik radova. (2017). Zadar: Sveučilište: Dječji vrtić Radost.
- [5.] Uzelac, V. (2014). Djeca - odgoj i obrazovanje - održivi razvoj: u potrazi za novim perspektivama razvoja odgoja i obrazovanja djece za održivi razvoj. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.